

RAADSINFORMATIEBRIEF

14R.00249

Van : college van burgemeester en wethouders

Datum : 24 juni 2014

Portefeuillehouder(s) : wethouder Van Tuijl

Portefeuille(s) : Bodemdaling

Contactpersoon : W. Visser

Tel.nr. : 8635

E-mailadres : visser.w@woerden.nl

Gemeente Woerden

14R.00249

Onderwerp:

Programma ontwikkeling veengebied gemeente Woerden

Kennisnemen van:

De opzet van het programma ontwikkeling veengebied (pov) dat zich richt op een structurele aanpak van de bodemdalingsproblematiek in de gemeente Woerden.

Inleiding:

Het college zet de voortdurende bodemdalingsproblematiek op de agenda en streeft een samenhangende toekomstbestendige aanpak voor bebouwd en agrarisch gebied na. Deze aanpak wordt vormgegeven in het programma ontwikkeling veengebied. Het college hecht er waarde aan de raadsleden te betrekken bij dit programma. De basisstructuur voor dit programma wordt in deze raadsinformatiebrieven toegelicht. De komende periode vindt een verdere uitwerking plaats. In de raadsinformatiebrieven wordt ook aangegeven hoe de raad hierbij wordt betrokken en geïnformeerd.

De bodemgesteldheid binnen gemeente Woerden is zeer gevoelig voor bodemdaling. De wegen, bedrijventerreinen en enkele woonwijken binnen de gemeente hebben last van zetting, krimp en oxidatie van de bodem. Dit leidt onder andere tot schade aan wegen, bruggen en rioleringen. Bovendien ervaren inwoners en ondernemers in toenemende mate hinder van wateroverlast en voortdurende zettingen (o.a. scheurvorming) rondom eigen woning en straat. Deze overlast neemt naar verwachting alleen maar toe door de klimaatverandering¹. De herstel- en vervangingsfrequentie van openbare voorzieningen in het veengebied is daardoor veel hoger.

De melkveehouderij is een belangrijke drager van de identiteit van gemeente Woerden en zorgt in belangrijke mate voor behoud van het cultuurhistorisch landschap. Een recente studie² naar de maatschappelijke kosten-baten van bodemdaling wijst uit dat deze landbouwsector de komende decennia nog voldoende economisch rendabel is, ondanks de gevolgen van bodemdaling. Het rendement neemt in de tijd echter wel af door stijgende kosten en dalende opbrengsten. Dit heeft ook gevolgen voor de leveranciers en afnemers in deze sector. Binnen het grondgebied van gemeente Woerden ligt ook een aantal kwetsbare landbouwgebieden. Met een andere inrichting zijn hier mogelijk nieuwe kansen te creëren voor andere vormen van ondernemerschap.

De aanpak van bodemdaling vraagt om meer gebiedsgericht maatwerk. Denk hierbij aan diversiteit en innovatie bij de aanleg, het beheer en onderhoud van de openbare ruimte, en ook bij verdere ontwikkeling van de landbouwsector in het veengebied. Duidelijk is dat met de voorlopige resultaten van de

¹ KNMI'14-klimaatscenario's voor Nederland; Leidraad voor professionals in klimaatadaptatie, KNMI, De Bilt, 34 pp

² Toekomstverkenning Bodemdaling, concept eindrapport fase 1, in opdracht van Stuurgroep Groene Hart.

Toekomstverkenning Bodemdaling een nieuwe fase is gestart in de brede maatschappelijke discussie over de toekomst van het Groene Hart.

Kernboodschap:

1. Aanleiding en huidige situatie

Bodemdaling stopt niet

De gemeente Woerden ligt voor > 80 % op een dik veen- en kleipakket (> 5 m) dat zeer gevoelig is voor bodemdaling. Als gevolg van oxidatie en krimp (agrarische gebieden) en zettingen (bebouwd gebied) is in de afgelopen decennia het maaiveld flink gedaald. Met het huidige waterbeleid betekent dit voor het landelijke gebied in vijftig jaar nog eens 0,3 - 0,5 m extra bodemdaling en voor het bebouwd gebied gaat dit richting 0,75 m. Vanwege de dikte van het veen- en kleipakket gaat het proces van bodemdaling ook na deze vijftig jaar door.

Toenemende wateroverlast

De gevolgen van bodemdaling zijn groot. Het leidt tot wateroverlast op straten en wegen en daardoor tot onveilige situaties voor voetganger, fietser en automobilist. Huizen vertonen schade als gevolg van ongelijkmatige zettingen of funderingsschade. Wegen worden kapotgereden, tuinen blijven zakken, riolering gaat kapot en huisaansluitingen breken af.

Niet alleen in het bebouwd gebied wordt overlast ervaren. Ook in het landelijk gebied is sprake van overlast en schade. Gezien de verwachte gevolgen van klimaatverandering (extreme buien in combinatie met aanhoudende bodemdaling) nemen dit soort situaties alleen maar toe. Dit heeft een direct gevolg voor de leefbaarheid van de directe woonomgeving en daarmee ook voor de lokale politiek. Afgelopen herfst beheerste de wateroverlast in Kockengen het nationale en regionale nieuws voor een aantal dagen. Inwoners worden mondiger en willen sneller actie zien. Ook in Kamerik en Zegveld was veel wateroverlast.

Hogere frequentie onderhoud en renovatie openbaar gebied

Een belangrijk deel van de gemeentebegroting bestaat uit de kosten voor het beheer en onderhoud van de openbare ruimte. Dan gaat het onder andere om wegen, riolering, watergangen, groen, kabels en leidingen, bruggen en sport- en speelvoorzieningen. Vanwege de bodemdalingsproblematiek is in Woerden sprake van een veel hogere vervangingsfrequentie dan landelijk gemiddeld. Ter illustratie:

- riolering: in 40 jaar vervangen in plaats van 60 jaar;
- wegen: regulier onderhoud 2-3 jaar, groot onderhoud 5-8 jaar (i.p.v. 15-20 jaar) en vervanging 20-30 jaar (i.p.v. 60-100 jaar). Daarbij nog opgeteld de hoge saneringskosten van de huidige wegfunderingen (asbest, teer, PAK's).

Dit zorgt ervoor dat meer dan de helft van het verhardingsbudget besteed wordt aan onderhoud en reconstructie van wegen in het veengebied. Dit geldt ook voor het onderhoud aan rioleringen. Dit geld kan dus niet elders worden besteed.

De technische maatregelen die nodig zijn om ook in de toekomst droge voeten te houden worden complexer en duurder, zowel in aanleg als beheer en onderhoud. Dit geldt bijvoorbeeld voor hogere en daarmee bredere dijken.

Perspectief landbouw

Agrariërs zien graag dat het mogelijk blijft een redelijk inkomen te verdienen in het Groene Hart. Niet alleen voor zichzelf, maar ook voor de volgende generatie. Het eerste concept van de studie Toekomstverkenning Bodemdaling (zie voetnoot 2) laat zien dat het lange termijn perspectief voor de landbouwsector in de groene cijfers blijft, maar dat de kosten stijgen en de omzet op termijn daalt, ook voor de daarmee verbonden leveranciers en afnemers. De maatschappelijke kosten die nodig zijn om de voor de landbouwsector benodigde voorzieningen op orde houden nemen toe. Overigens niet alleen voor gemeente Woerden maar ook voor het hoogheemraadschap en de inwoners die herstelwerkzaamheden aan woningen en tuinen verrichten. De melkveehouderij is een belangrijke drager van de identiteit van Woerden en een belangrijke beheerder van het cultuurhistorisch erfgoed (cope-landschap). De voorlopige conclusie uit het rapport is dat stappen gezet moeten worden naar gebiedsgericht maatwerk.

Aantrekkelijkheid Groene Hart onder druk

De zorg en het behoud van het typische Woerdense landschap is onlosmakelijk met de ontwikkeling van de

landbouw verbonden. Het landschap wordt door de inwoners erg gewaardeerd en trekt ook toeristen van buiten het gebied aan. In Woerden, hoofdstad van het Groene Hart, zijn stad en land nauw met elkaar verbonden. Dit is een kracht die niet verloren mag gaan, maar juist voor de toekomstige generaties aantrekkelijk moet blijven. Daarom is het noodzakelijk een zorgvuldig proces in te stappen waarbij ieders belangen en wensen worden gewogen. Er is sprake van een integrale problematiek die om een integrale en constructieve benadering vraagt.

2. Urgentie en lopende ontwikkelingen

Het onderwerp bodemdaling is niet nieuw. Sterker nog, al jarenlang worden op allerlei niveaus en thema's studies verricht en gesprekken gevoerd die lateren aan de veenproblematiek. Tot nu toe heeft dit niet tot drastische beleidswijziging geleid. Waarom is het nu anders?

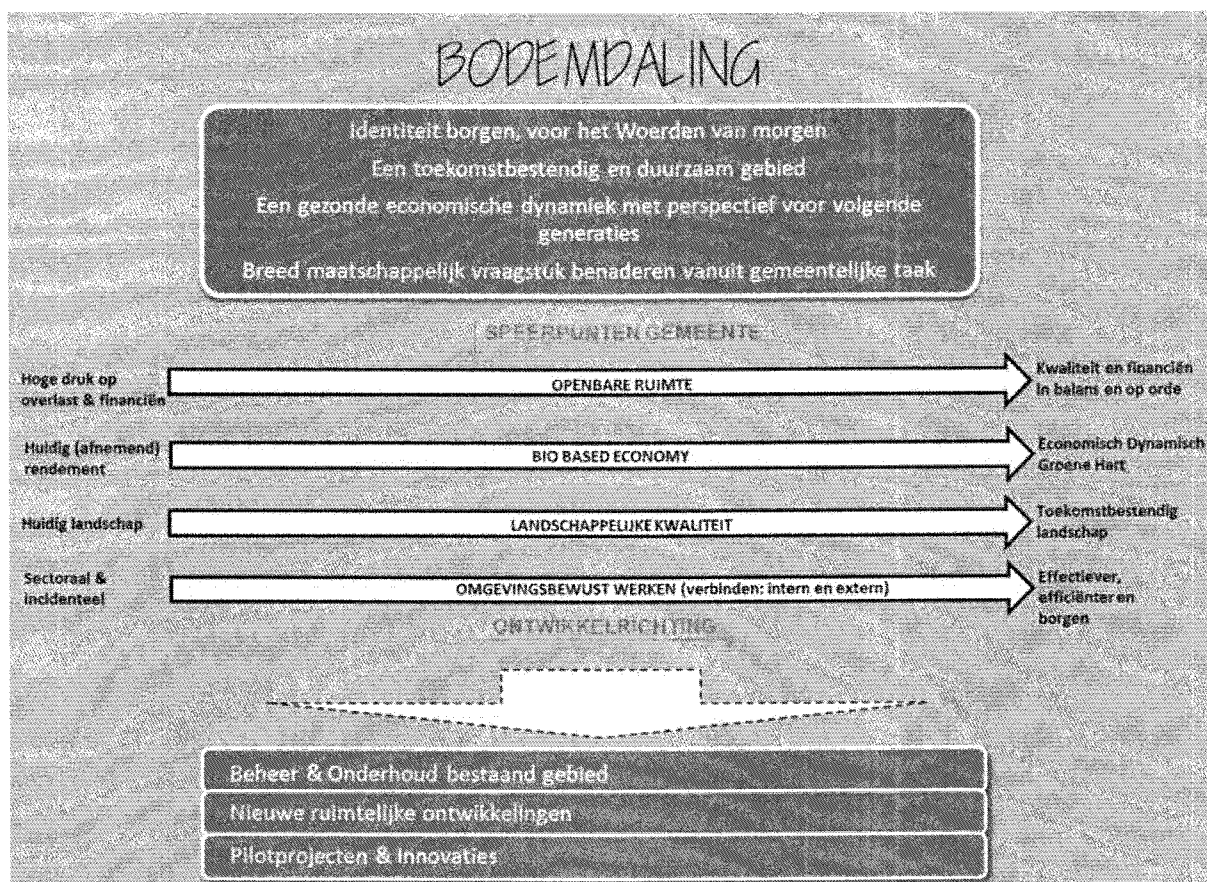
De toenemende wateroverlast en zettingsproblematiek in dit gebied en de kosten die daarmee gepaard gaan om dit op te lossen, zorgen voor een groter urgentiebesef. Ook door de financiële crisis moeten betrokken partijen keuzes maken en gaan handelen. Momenteel worden vanuit diverse landelijke en regionale besturen feitenonderzoeken en bijeenkomsten georganiseerd rondom dit thema.

- Een van de onderdelen uit het Deltaprogramma van de rijksoverheid is het ontwikkelen van een Handreiking Ruimtelijke Adaptatie. Dit is een stappenplan dat gemeenten gaat helpen bij het treffen van maatregelen in de openbare ruimte, ter voorkoming van schade en overlast door klimaatverandering.
- De *Toekomstverkenning Bodemdaling* is een lopend project van de provincies Utrecht en Zuid-Holland en Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden (HDSR). Doel is de maatschappelijke kosten van bodemdaling in beeld te brengen. Het conceptrapport fase 1 is net afgerond en wordt nu besproken met gebiedspartners en betrokkenen, waaronder gemeente Woerden. De studie is onderdeel van het onderzoeksprogramma van de Stuurgroep Groene Hart.
- Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) onderzoekt in opdracht van Stuurgroep Groene Hart wat relevante ontwikkelingen zijn rondom de bodemdalingsdiscussie in het veengebied. Helder moet worden waar de belangrijkste vraagstukken liggen, waar versterking mogelijk is en waar probleempunten te verwachten zijn. Het accent ligt op het bieden van informatie aan alle betrokkenen van het beleidsproces in het Groene Hart.
- Verschillende regionale samenwerkingsverbanden werken aan het thema bodemdaling. Gemeente Woerden is hierbij bestuurlijk en ambtelijk vertegenwoordigd. Voorbeelden hiervan zijn het Platform Slappe Bodem, de gebiedscommissie Utrecht-West, de U10 en het Woerdens Beraad.
- Het Veenweide Innovatiecentrum (VIC) Zegveld werkt samen met lokale ondernemers en regionale partners aan een vitaal en klimaatbestendig veenweidelandschap. Ze streven gezamenlijk naar een gezonde landbouwsector en een duurzaam bodem- en watersysteem.
- Kockengen Waterproof: het doel is om wateroverlast in het bebouwd gebied aan te pakken en in de toekomst te voorkomen. Gemeente Stichtse Vecht, HDSR en Provincie Utrecht werken hierin samen. Op nationaal niveau is het deelprogramma Nieuwbouw en Herstructurering (DPNH) van het Deltaprogramma betrokken.
- Kennis voor Klimaat is een nationaal kennisontwikkelingsprogramma ronde onlangs een studie af naar concrete adaptatie maatregelen en strategieën voor Veenweidegebieden.

Op alle fronten klinkt het geluid om nu echt over te gaan tot actie en niet langer alleen maar met elkaar te praten. Deze 'flow' kan niet worden ingehaald of over worden gedaan. De gemeente Woerden kan hiermee samen met de regiopartners een agenda vaststellen en de kennisontwikkeling, netwerken en ideeën benutten om de doelen te realiseren.

3. Programma Ontwikkeling Veengebied

Zoals hierboven beschreven is de problematiek van de bodemdaling divers en complex van aard. De kwetsbare ondergrond, de bestaande infrastructuur, de bebouwing en het gebruik van het gebied zijn allemaal met elkaar verbonden. Om tot een constructieve discussie te komen is het van belang dat partijen een helder beeld hebben van de eigen rol, de invloed en verantwoordelijkheden. Dit geldt ook voor de gemeente Woerden en daarom is eerst een basisstructuur voor het programma ontwikkeling veengebied ontwikkeld (zie figuur 1).

Figuur 1: Programma Ontwikkeling Veengebied gemeente Woerden

Toelichting figuur 1

Visie bodemdaling Gemeente Woerden

De gemeente Woerden heeft met haar kernen een uniek en open landschap dat samengaat met een eigentijds en historisch stadshart. Deze identiteit wil het college borgen, voor het Woerden van morgen. Daarvoor is een toekomstbestendige en duurzame leefomgeving nodig. Samen met andere overheden en inwoners wordt gezorgd voor een robuust bodem- en watersysteem en een samenhangende inrichting, afgestemd op de klimaatontwikkelingen en gewenste functies in het gebied. Er wordt gewerkt aan condities voor een gezonde economische dynamiek met perspectief voor volgende generaties. Dit brede maatschappelijke vraagstuk wordt vanuit de gemeentelijke rol en verantwoordelijkheid samen met andere overheden, ondernemers en inwoners opgepakt.

Speerpunten

Vanuit de visie zijn vier speerpunten geformuleerd die de ruggengraat van het programma ontwikkeling veengebied vormen. Elk speerpunt heeft ook een eigen ontwikkelrichting.

1. Zorgdragen voor de openbare ruimte
Toewerken naar een openbare ruimte waarvan de kwaliteit en de benodigde maatschappelijke investeringen in balans en op orde zijn.
2. Stimuleren van bio based economy
Van een huidig (op termijn afnemend) rendement naar een economisch dynamisch Groene Hart
3. Borgen van de landschappelijke kwaliteit
Van een huidig landschap naar een toekomstbestendig landschap
4. Samenwerken aan omgevingsbewust werken (verbinden: intern en extern)
Van sectoraal werken en incidenteel samenwerken naar het borgen van een effectieve en efficiëntere wijze van (samen)werken. Zowel intern als extern en op bestuurlijk niveau en in de

dagelijkse beheerpraktijk.

Deze speerpunten worden opgepakt, uitgewerkt en geborgd in:

- het beheer & onderhoud van het bestaande gebied
- nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen
- pilotprojecten en innovaties.

Niet langer is het streven vast te houden aan wat er is. Er ligt een concrete en urgente opgave om actief op zoek te gaan naar maatschappelijke ontwikkelingen, innovaties en duurzame oplossingen op het gebied van infrastructuur en landbouw. Deze moeten vertaald worden naar de betekenis daarvan voor de inrichting van gebieden.

Toelichting speerpunten

Ad 1. Zorgdragen voor de openbare ruimte

Belangrijke voorwaarde voor de levensduur en onderhoudsfrequentie van bijvoorbeeld wegen en riolering is de draagkracht van de bodem. De veenbodem wordt in deze contreien ook wel 'dik water' genoemd en is zeer zettingsgevoelig. Het lokale watersysteem is onderdeel van een regionaal watersysteem. Het zorgt voor de aan- en afvoer van water gedurende de seizoenen maar ook tijdens piekbuien. Daarnaast dient een waterpeil meerdere functies zoals de landbouw, bescherming van houten funderingsconstructies van bebouwing en vormt het een uitgangspunt bij de berekening van wegconstructies.

Het huidige waterbeleid is gericht op het dienen van de agrarische functie in het gebied waardoor de peilen als gevolg van het dalende maaiveld periodiek naar beneden worden bijgesteld. Dit waterbeleid staat momenteel volop onder discussie. Het VIC is bijvoorbeeld bezig met het project Sturen met Water, een methode om op perceelsniveau waterpeilen te kunnen instellen zodat bodemdaling geremd kan worden. HDSR is bezig haar beleid rondom de aanleg van hoogwatervoorzieningen ter bescherming van bestaande bebouwing te herzien (loslaten). En de concept Toekomstverkenning Bodemdaling (zie noot 1) bespreekt vernatting van de kwetsbare gebieden en bepleit meer diversiteit in het agrarisch landschap. Naast deze ontwikkelingen is ook de vraag in hoeverre gemeente Woerden kwetsbaar is als gevolg van de verwachte klimaatveranderingen.

Vanuit de taken en verantwoordelijkheden voor de openbare ruimte wil gemeente Woerden de volgende stappen nemen:

- Aansluiting zoeken bij het Stimuleringsfonds Ruimtelijke Adaptatie van het Deltaprogramma Nieuwbouw- en Herstructurering. Dit biedt de kans op ondersteuning bij de ontwikkeling van een lokale Handreiking Ruimtelijke Adaptatie.
- De Stuurgroep Groene Hart wil in het kader de studie Toekomstverkenning Bodemdaling ook nog inzoomen op een kwetsbaar gebied. Mogelijk dat een aantal kwetsbare gebieden binnen gemeente Woerden daarvoor in aanmerking kunnen komen.
- Het college onderzoekt of bodemdaling een passend onderzoeksthema kan zijn voor het nieuw op te richten Utrecht Science park.
- Naast de wens voor een robuust en toekomstbestendig bodem- en watersysteem is er ook de duidelijke wens innovaties op het gebied van Infrastructuur op de slappe bodem verder te stimuleren. Nieuwe concepten en technieken komen mondjesmaat van de grond en dit heeft deels te maken met het ontbreken van een goede onderzoeksinfrastructuur en van pilotlocaties. De gemeente Woerden wil onderzoeken:
 - welke partijen nieuwe technieken aan het ontwikkelen zijn;
 - binnen welke projecten of in welke gebieden pilots mogelijk zijn om nieuwe technieken te monitoren;
 - of er behoefte is aan een VIC-Infra, gekoppeld aan het bestaande VIC of aan het eerder genoemde USP.

Daarnaast is een verkenning gedaan naar nieuw op te starten reconstructieprojecten en ruimtelijke ontwikkelingen. Binnen deze projecten kan aangehaakt worden op de mogelijkheden van aangepast bouwen in het veengebied. Voorbeelden zijn:

- Reconstructie Kanis (bestaand gebied)
- Zegveld-Zuid
- Haanwijk Harmelen

Ad 2. Stimuleren van bio based economy

De huidige melkveehouderij staat voor een aantal interessante ontwikkelingen. Het vrij vallen van melkquota, ontwikkelingen op de wereldmarkt (China), toenemende schaalvergroting en tegelijkertijd ook toenemende diversiteit. De ontwikkelingen binnen de landbouwsector staan niet stil. Bij universiteiten en onderzoeksinstellingen (zoals het VIC) wordt druk gezocht naar nieuwe (duurzame) kringlopen en rendabele productieketens die passen bij de kenmerken van het veengebied.

De gemeente Woerden staat achter deze ontwikkelingen en wil bio based economy stimuleren. Het college heeft daartoe samenwerking met Alphen a/d Rijn, Gouda en Bodegraven-Reeuwijk gezocht. Inmiddels heeft het college ook een onderzoeksbudget gereserveerd voor het opstellen van een onderzoeksprogramma.

Ad 3. Borgen van de landschappelijke kwaliteit

Het cultuurlandschap een belangrijke drager van identiteit van Woerden. De ontwikkelingen moeten in samenhang met deze identiteit worden afgewogen. In hoeverre zijn ingrepen in het landschap mogelijk, wenselijk en soms zelfs noodzakelijk of af te raden? En wat vinden de inwoners en bezoekers van het gebied hiervan. Het open landschap wordt namelijk ook gebruikt door recreanten en toeristen. Daarnaast is het gebied in trek bij weidevogels en liggen er een aantal natuurgebieden. Het college streeft naar een open discussie over dit thema zodat eventuele veranderingen in het gebied leiden tot een toekomstbestendig landschap.

Ad 4. Samenwerken aan omgevingsbewust werken (verbinden: intern en extern)

Gemeenten hebben verschillende instrumenten tot haar beschikking om bovenstaande ontwikkelingen te starten, te plannen en te borgen. Omdat alles met alles samenhangt, is integraal werken een voorwaarde om resultaten te boeken.

De gemeente Woerden kan door het opstellen van een 'Handreiking Ruimtelijke Adaptatie' vastleggen welke voorwaarden ze stelt aan ruimtelijke ontwikkelingen. Vervolgens moeten deze voorwaarden worden doorvertaald naar programma's van eisen en beheertoetsen om deze eisen in alle stadia van ruimtelijke ontwikkelingen te borgen. Intern en externe afstemming is daarbij essentieel. Zowel op bestuurlijk niveau als op ambtelijk niveau.

Daarnaast is het van belang efficiënter en effectiever te opereren in de diverse externe netwerken en samenwerkingsverbanden. Wat wil gemeente Woerden in deze verbanden bereiken? Hoe wordt dit intern voorbereid en hoe is de nazorg (acties) geregeld?

Ten slotte valt er nog veel meer gebruik te maken van innovaties en ontwikkelingen. Bijvoorbeeld door deel te nemen aan symposia en kenniscirkels of het betrekken van kennisinstellingen bij bepaalde complexe vraagstukken. Soms levert dit inspiratie op, soms handige contacten en een andere keer een concrete toe te passen oplossing en/of techniek.

Vervolg:

Programma Ontwikkeling Veengebied

Het proces met bijbehorende activiteiten wordt verder geconcretiseerd in een programma.

Regie

Wethouder Van Tuijl blijft namens het college de regie voeren over het programma ontwikkeling veengebied. Het programma raakt diverse thema's van verschillende portefeuillehouders. Om het programma en de benodigde bestuurlijke inzet goed te verankeren is per speerpunt een bestuurlijke aanjager benoemd:

• Zorgdragen voor de openbare ruimte	wethouder Cor van Tuijl
• Stimuleren van bio based economy	wethouder Bob Duindam
• Borgen van de landschappelijke kwaliteit	wethouder Martin Schreurs
• Samenwerken aan omgevingsbewust werken	het college

Informereren Gemeenteraad

Het programma ontwikkeling veengebied betreft een breed maatschappelijk vraagstuk. Het college betreft

de raad daarom graag vroegtijdig bij de koers en uitwerking van het programma. Het college stelt voor om hiervoor in het najaar van 2014 een informatieavond te benutten. De betrokkenheid en input van de raadsleden kan dan worden vertaald naar het uit te werken programma.

De gemeenteraad wordt daarnaast door het college periodiek door raadsinformatiebrieven op de hoogte gehouden van de voortgang in het proces. Zo nodig worden raadsbesluiten voorgelegd.

Bijlagen:

n.v.t.

De secretaris

dr. G.W. Goedmakers CMC

De burgemeester

V.J.P. Molenboer